

ŐFELSÉGE DRAGONYOSEZREDÉNEK „HÁNYATTATÁSAI” A MAGYARORSZÁGI FŐHADSZÍNTÉREN 1848–1849-BEN

Különös tekintettel az 1849. március 5-i szolnoki ütközetre

A XIX. század közepén a cs. kir. hadsereg egyik legpatinásabb és lelegegánsabb alakulata az 1688. december 20-án alapított, szabványos lovassági sisakot, sötétvörös kézelővel és hajtókával, valamint fehér gombokkal ellátott fehér kabátot, illetve világoskék pantallót viselő, többségében még cseh, morva és sziléziai származású legénységgel rendelkező cs. kir. 3. (Minutillo) dragonyosezred volt. Ám még számukra is különös kitüntetés volt, hogy I. Ferdinánd császár 1843. augusztus 4-én az ezredtulajdonosságot a trónörökös, Ferenc Károly főherceg elsőszülött fiának, a Habsburg-ház ifjú reménységének, Ferenc Józsefnek adományozta. Az alig 13 éves főherceg ezzel az ezred ezredtulajdonosa lett; az alakulat neve pedig hivatalosan cs. kir. 3. (Ferenc József) dragonyosezredre változott. Az egység tisztikara természetesen legmélyebb hódolatát fejezte ki, míg a főhercegi család valószínűleg hangot adott ama reményének, hogy az ezred a következő háborúban az ifjú ezredtulajdonos elvárásainak megfelelően dicsőséget fog aratni a harcmezőn. Mindez azonban másképp alakult 1848–1849-ben.¹

Pedig 1848 nem kezdődött rosszul az ezred számára. Noha márciusban forradalmi mozgalmak rázták meg az Osztrák Császárságot, és Itáliában kitört a háború Piemonttal, úgy tűnt, hogy Bécs (némi megingás után) kézben tartja az eseményeket. Az ekkor törzsével a Nyitra vármegyei Nagytapolcsányon, illetve századaival a Felvidék nyugati felén (Nyitra, Trencsén, Bars és Hont vármegyék) békehelyőrségben lévő ezred tisztikara is megpezsdült a várható előléptetések reményében. Ezt látszott erősíteni az a tény is, hogy az ezred akkori parancsnokát, Joseph Ritter Gutjahr von Helmhof ezredest 1848. április 29-én vezérőrnaggyá nevezték ki, és a cs. kir. galíciái főhadparancsnokság egyik dandárának élére került. Helyébe Joseph Jakubowsky von Toporczyk ezredes lépett, aki május 30-ától lett ezredparancsnok; ez pedig, ha csak lassan is, de beindította a hosszú békeévek alatt lényegében alig mozgó előléptetési láncot. Hasonlóan kedvező hír volt, hogy május 28-án az ezrednél is elrendelték a mozgósítást. Ennek keretében egy tisztekből és legénységből álló csoport indult a galíciái Tarnow melletti Rzeszowba, amely 1830-tól az ezred új kiegészítési területének a központja volt, hogy felállítsa ott az alakulat kiegészítésére szolgáló tartalék századot.²

Ám a jó folytatás elmaradt. Az alakulatot nem vezényelték sem Itáliába, sem a Délvidékre az 1848 nyarán kitört szerb felkelés ellen, így jobbára csak a Felvidéken fel-fellobbanó paraszti mozgalmak felosztatására vonulhattak fel az egyre nyomottabb kedélyállapotban lévő dragonyostisztek legényeik élén. Ráadásul egyre nagyobb idegenkedéssel

¹ Az ezred alapítására, egyenruhájára, állományára és Ferenc József ezredtulajdonosságára összefoglalóan lásd *Wrede* 1898–1903. III/1. B. 200–207. o.

² Az ezred 1848 tavaszán való elhelyezésére, életére, parancsnokváltására és mozgósítására összefoglalóan lásd *Wrede* 1898–1903. III/1. B. 200–201. o. és *Dedekind* 1879. 462–463. o.

figyelték a bécsi vezetés és a magyar kormányzat között mélyülő szakadékokat, amelyben egyértelműen a cs. kir. szervekkel szimpatizáltak. Valószínűleg ennek is köszönhető, hogy amikor szeptember 19-én a Szlovák Légió magyar területre tört be Miavánál, a pesti kormány utasítására az ezred igencsak lassan reagált: csak szeptember 25-én indult el ellenük az őrnagyi osztály, amelyet a terv szerint egy másik is követett volna. Ám a magyar soralakulatok és a helyi nemzetőrség szeptember 29-ére kiszorította a támadókat.³

Annál gyorsabban reagáltak a dragonyostisztek a bécsi utasításokra. 1848. október 2-án kapott arra parancsot az alakulat, hogy forduljon Pozsony irányába. Az ezred 3 osztálya október 6-án a Pozsony vármegyei Szentgyörgynél egyesült. Mivel Pozsonyban a helyi nemzetőrség elzárta a városba vezető utakat, az ezred nyugatnak fordult, és a Morva folyón október 10-én átkelve, végül 11-én Fischamendnél egyesült a Magyarországról kivonuló Josip Jellačić cs. kir. altábornagy és horvát bán hadseregével. Innentől kezdve a cs. kir. 3. dragonyosezred a bán vezette (később I.) hadtesthez tartozott az egész magyarországi hadjárat alatt. Létszáma a csatlakozás után, október 18-án 756 fő és 756 ló volt.⁴

Ezzel az ezred is bekapcsolódott a Magyarország ellen vívott háborúba. Alegységei 1848. október 17-én előbb Brucknál, majd 21-én Wilfleinsdorfnál csaptak össze a magyar előőrsökkel, de mindkét esetben vissza kellett vonulniuk. Október 30-án aztán a schwechati csatában először volt komoly lehetősége arra az ezrednek, hogy dicsőséget arasson. Ám az összevont cs. kir. lovasságot vezénylő Franz Lichtenstein vezérőrnagy a hátráló magyar csapatok megtámadása helyett tüzérségi tűzpárbajba keveredett a magyar balszárnyon lévő utóvédandárral, így a roham, illetve a siker is elmaradt. Bécs október 31-ei bevétele után az ezred a cs. kir. I. hadtest kötelékében igyekezett felkészülni a várható téli hadjárat nehézségeire. Ez az időszak is tartogatott azonban a megterhelő előőrsi szolgálat mellett egy tragikus eseményt: november 25-én szívelégtelenség következtében váratlanul elhunyt Jakubowsky ezredes, akinek a helyére Rudolf Ullrich Edler von Helmschild alezredes került, aki december 15-étől lett ezredes. 1848. december 2-án I. Ferdinánd lemondása után I. Ferenc József lett az új osztrák császár. Ő nem felejtkezett el kedvenc ezredéről: december 4-ei, az alakulathoz intézett pátensében kinyilvánította, hogy megtartja az ezredtulajdonosságot, az ezred a továbbiakban a cs. kir. 3. (I. Ferenc József Császár) dragonyosezred elnevezést viselte. A császár ugyanakkor jelezte: reméli, az egység méltónak bizonyul a fenti kítüntetésre.⁵

Ám az alakulatnak a téli hadjárat első fele sem úgy sikerült, ahogy az ezredparancsnokság szeretne volna. A december 12-én 642 fővel és 646 lóval harcba induló egység ugyan 16-án reggel előbb Parndorfnál, majd délután Kazimirnál is harcba került, de jelentős sikert nem ért el. Sőt, utóbbi esetben századai nem tudták megakadályozni, hogy Ernst

³ Az ezred 1848 nyarán végzett tevékenységére, a tisztikar hangulatára, a szlovák betörésre összefoglalóan lásd *Dedekind* 1879. 463–464. o. és *Hermann* 2008. 73. o. (A lassú reagálás alighanem annak is volt köszönhető, hogy 1848. szeptember 15-én gróf Batthyány Lajos miniszterelnök elrendelte (a hazatérő magyarországi sorozású alakulatok ellentételezésekképp), hogy az ezred Morvaországba vonuljon. Így a szlovák betörés már kivonulás közben érte az alakulatot, ami hozzájárulhatott a késlekedéshez. Erre lásd MNL OL H 2. Miniszterelnökség 1848: 619. Közli: *Urbán* 1999. II. 1348–1349. o., ill. Kedves Gyula szíves közlése.

⁴ A Magyarországról való kivonulásra és a horvát hadsereggel való egyesülésre lásd *Dedekind* 1879. 465–467. o.; A létszámra lásd a horvát haderő 1848. október 18-án Zwölfaxingnál kelt hadrendjét. HL 1848–49. 1/522.

⁵ Az ezred első harcaira, ill. a schwechati csatára összefoglalóan lásd *Hermann* 2015. 77. o. Ezekre és az újabb parancsnokváltásra, ill. Ferenc József üzenetére még *Dedekind* 1879. 467–473. o.

Ritter Poelt von Poeltenberg őrnagy 4. (Sándor) huszárezredbeli osztálya utat ne nyisson a bekerített magyar dandárnak. A december 18-i mosoni ütközetnek a dragonyosok csak nézői voltak; december 27-én pedig egy századuknak a visszavonuló magyar utóvéddel Nyúl falunál vívott csetepatéja alkalmával mindössze egy felszerelési cikkekkel megrakott szekeret sikerült zsákmányolnia. A cs. kir. I. hadtest nagy győzelmeit december 28-án Bábólnánál, illetve 30-án Móránál az Ottinger Ferenc vezérőrnagy vezette, cs. kir. vértesekből álló lovasdandár aratta. A cs. kir. 3. dragonyosezrednek csak a „takarítás” jutott: 28-án az őrnagy osztálynak a Bábólnától keletre vezető utakat kellett megtisztítania a menekülő magyar csapatöredékektől, míg 30-án az ezred 4 századdal csak a győzelem utáni üldözésben, majd a magyar foglyok kísérésében vett részt. Az 1849. január 3-ai tétényi ütközetben az ezred egy osztállyal segítette az első vonalban küzdő vérteseket, de komolyabb siker nélkül. A dragonyosok végül január 5-én vonultak be Budára.⁶

Az ezt követő három hét egy lovassági alakulat számára különösen unalmas helyőrségi szolgálattal telt a magyar fővárosban; sokaknak úgy tűnt, hogy a magyar hadjárat véget is ért. Január második felében aztán felgyorsultak az események: Ottinger dandárának előbb január 22-én Szolnokot, majd 25-én Ceglédet kellett feladnia a túlerővel támadó magyar csapatokkal szemben. A cs. kir. hadvezetés azonnal mozgósította a rendelkezésre álló haderőt, és ezek keretében január 26-án este a cs. kir. 3. dragonyosezred is elhagyta a fővárost. Budán Adolf Winkler hadnagy vezetésével csak a szolgálatképtelen legénység és lóállomány maradt hátra. Ám még a kivonulás előtt Helmschild ezredes olyan súlyosan megbetegedett, hogy szolgálatra alkalmatlanná vált, és végül március 15-ével nyugdíjazták is. Az egységet így ideiglenesen Joseph Regelsberg von Thunberg alezredes irányította. Mivel a magyar csapatok visszavonultak, a cs. kir. hadsereg Franz Gramont vezérőrnagy vezette megerősített dandára – soraiban a cs. kir. 3. dragonyosezreddel – január 28-án ellenállás nélkül foglalta el Szolnokot.⁷

A cs. kir. hadvezetés ezúttal komolyan vette a város megszállását, amelyet lehetséges hídfőként tervezett felhasználni egy Debrecen elleni támadáshoz. A Tiszán átvezető hidat helyreállították, a helység erődítését megkezdték, és komoly helyőrséget telepítettek a városba. A cs. kir. 3. dragonyosezred, amelynek a létszáma február 7-én 650 fő és 650 ló volt, így az első vonalba, egy fontos pozícióba került, ahol a tisztikar reményei szerint hamar kitüntethette magát. Ám hamarosan kiderült, hogy a feladat a vártnál sokkal megterhelőbb. Noha a dandár könnyűlovassággal is rendelkezett, a báni bandériális huszárok gyenge felszereltségük és kiképzettségük miatt még járőrözésre is csak korlátozottan voltak felhasználhatók. Ezért Gramont minden fontos lovassági feladatot a dragonyosokra bízott az előrszi szolgálattól a felderítésen át a járőrözésig, ami az alapvetően csatalovasságnak szánt nehéz lovakon a rossz útviszonyok miatt nehezen mozgó katonákat hamar kimerítette. Ráadásul az őrnagy 2. századot február 22-ig Cegléd biztosítására visszatarították, így a feladatok a maradék 5 század között oszlottak meg. Ez pedig a rossz időjárás-

⁶ A téli hadjárat első szakaszában a dragonyosok összecsapásaira és eredményeire összefoglalóan lásd *Dedekind* 1879. 474–479. o., *Hermann* 2015. 77., 99–102. o.; A december 12-ei létszámra lásd *Hermann*. 2015. 75. o.; Poeltenbergre lásd még *Bona* 2015. I. 141. o.

⁷ A helyőrségi szolgálatra, a hátramaradottakra, Helmschild betegségére és a kivonulásra lásd *Dedekind* 1879. 479–480. o. A szolnoki és ceglédi ütközetekre, Ottinger visszavonulására, a cs. kir. mozgósításra, ill. Szolnok újbóli elfoglalására összefoglalóan lásd *Hermann* 2015. 169–242. o.

sal együtt azt eredményezte, hogy az ezreden belül a betegek száma megugrott, a tisztí és legénységi állomány hangulata pedig folyamatosan romlott.⁸

Közben a túloldalon a Törökszentmiklóson állomásozó II. magyar hadtest csapatai sem pihentek: sűrűn járőröztek, illetve igyekeztek minél több információt is gyűjteni. 1849. február 9-én hajnali 4 órakeresztén Spányik Károly százados gyalogos „portyászcsapatának” egy osztagával, illetve Kompér György hadnagy a 6. (Württemberg) huszárezred egy szakaszával (összesen körülbelül 85 fő) rajtaütött a szolnoki hídfő előtti, a szandai szőlő-hegy mellett lévő Szóró-csárdában előrsként állomásozó, Eduard Plank hadnagy vezette dragonyos szakaszon (egy tizedes és 26 főnyi legénység). A magyarok nem egyenesen a keleti irányból érkeztek, hanem Szajolnál (vagy Tiszapüspökinél) gyalog átkeltek a Tisza olvadó jegén, majd a folyó kanyarulatán átvágva északról, a Tiszán újra átlopakodva, az ártéri erdő fedezékében közelítették meg oldalról az amúgy sem túl éber cs. kir. őrszemeket. Ezek egy részét csendben elkapták, de a meglepetés nem sikerült tökéletesen, mivel két ór megugrott, így az általuk az istállóban riasztottakkal együtt összesen 16 cs. kir. közlegény el tudott menekülni. A csárdát viszont sikerült körbevenni; a magyar katonák belöttek az ablakokat, majd betörték az ajtón. Erre az ott lévő dragonyosok ellenállás nélkül letették a fegyvert. Plank hadnagy azonban nem akarta megadni magát, ezért a huszárok több lövéssel leterítették. Ezt követően a magyar osztag saját veszteség nélkül, a 11 fogollyal, a zsákmányolt lovakkal és felszerelésekkel együtt újra átkelt a Tiszán, majd bántatlanul bevonult hadtestéhez. Először a cs. kir. hadnagyot is magukkal akarták vinni, de az súlyos sebeibe időközben belehalt, így testét hátrahagyták. A menekülő dragonyosok közben fellármázták a szolnoki hídfő őrségét azzal, hogy egy század huszár és egy század honvéd támadta meg őket, ezért Gramont az egyik dragonyososztályt indította a magyarok üldözésére. Ezek viszont a Szolnok–Törökszentmiklós főúton keresték a támadókat, ezért aztán dolgvégezetlenül tértek vissza délután 1 órakeresztén. Közben elrendelt vizsgálat aztán azt derítette ki, hogy a támadásban résztvevők csak negyvenen voltak (az osztag másik fele tartalék lehetett), míg a dragonyosok igencsak hanyagul látták el a szolgálatot: az őrszemek kivételével a többiek a csárdában és az istállóban melegedtek, a lovak az utóbbiba be voltak kötve, maga Plank pedig levetkőzve aludt a fogadó emeleti szobájában. Gramont ezért az előrs új helyét a szolnoki hídfő és a csárda között félúton, a nyílt terepen jelölte ki. A felsorakozott dragonyosezrednek pedig megmutatta a hadnagy véres, egy árokban megtalált holttestét, és mind a legénységi, mind a tisztí állomány, mind pedig Regelsberg alezredest a szabályok és előírások minél pontosabb betartására, a harcészültség fokozására szólította fel. A vezérőrnagy Hartliebnek írott jelentésében ugyanakkor megjegyezte, hogy az ezred fegyelme és belső rendje szemlátomást megbomlott, ezért a korábban részletezett nehézségek mellett Regelsberget is felelősnek tartotta. Így egy erélyes ezredparancsnok mielőbbi kinevezését sürgette az alakulat élére. A „malőr” egyébként szemlátomást olyan kínos volt az ezred számára, hogy az egyébként

⁸ A cs. kir. vezetés szándékaira és Szolnok megerősítésére lásd *Kemény* 2018. 321–322. o. Az ezred február 7-ei létszámára lásd a cs. kir. Gramont-dandár Szolnokon aznap kelt hadrendjét. KA AFA Karton 1955. I. Ak. u. J. 1849-2-37a.; A dandárhoz a báni huszárezred ezredesi osztálya és alezredesi 1. százada tartozott 321 fővel és 318 lóval. Erre lásd a február 7-ei hadrendet. A dragonyosezred problémáira lásd Gramont február 9-én délelőtt, ill. aznap délután 2 órakeresztén, Karl Hartlieb altábornagy hadosztályparancsnoknak írott jelentéseit. KA AFA Karton 1955. I. Ak. u. J. 1849-2-38. és 39.; Az őrnagy 2. század ceglédi visszahagyására lásd még *Dedekind* 1879. 480–481. o.

igencsak bőbeszédű ezredtörténet mélyen hallgat róla, és csak a tisztek jegyzékét tartalmazó mellékletben tünteti fel a hadnagy elesését.⁹

A február további része aztán jobbra eseménytelenül telt el az ezred számára. A dragonyosok igyekeztek pontosan és lelkiismeretesen ellátni az előrsi és járőrszolgálatot, pihenőidejükben pedig alighanem a Cibakháza körüli harcokról szóló hírek kötötték le legjobban a figyelmüket. A Szolnoktól délre lévő híd ugyanis a magyarok kezén volt, így onnan támadást lehetett indítani a szolnoki cs. kir. helyőrség oldalába. E fenyegetés megszüntetése az Abonyban állomásozó cs. kir. Ottinger-lovasdandár feladata volt, ám az február 4-én és 24-én is sikertelenül próbálkozott a híd lerombolásával. Közben február 23-án Ceglédről megérkezett Szolnokra az ezred 2. őrnagyi százada, ám még aznap Theodor von Klein őrnagy vezetésével az ezredesi osztály Ceglédre indult, hogy az északon támadásra készülő cs. kir. főserég jobb oldalát fedező cs. kir. Zeisberg-dandár részeként aztán északra vonuljon. Február végén pedig Gramont dandárát Leopold Edler von Karger vezérőrnagy dandára váltotta Szolnok helyőrségeként. Ez a cs. kir. 3. dragonyosezredet nem érintette, mivel továbbra is a városban maradt, és 4 századával a cs. kir. helyőrség legnagyobb, és egyben legütőképesebb lovas alakulatát képezte.¹⁰

Aztán 1849. március 5-én hajnalban úgy tűnt, annyi álhír és áltámadás után ezúttal komoly magyar akció van készülöben. A ködből egyszerre Szolnoktól délre és keletre is magyar hadoszlopok bontakoztak ki. Elérkezett tehát az idő, hogy a cs. kir. 3. dragonyosezred kitegyen magáért és névadójáért, lehetőleg dicsőséges győzelmet aratva. Hogy aztán mi történt, arra nézzük Ludwig Hartelmüller őrnagy 1849. március 12-én, Nagykőrösön kelt jelentését a cs. kir. I. hadtest parancsnokságának:

Jelentés a szolnoki ütközetről, amelyben az ezred alezredesi és őrnagyi osztálya e hó 5-én részt vett.

Az ezred egésze reggel háromnegyed 7 órakor riadóztatott három ágyúlovással, és a kijelölt riadóhelyre vonult, bár 3 szakasz – amelyek készenlétben voltak a Tábornok úr¹¹ szállásánál – eredeti állásában maradt; 1 szakasz pedig előrsön volt.

A három század a kapott parancsnak megfelelően ügetésben a vasúthoz vonult, ahol a pályaudvarhoz előrenyomulva állást foglalt, arccal a már támadáshoz előrevonuló ellenséges oszlopokkal szemben; éspedig az őrnagyi osztállyal az első, az alezredesi osztály két szárnyával¹² pedig a második vonalban.

Mi ebben az állásában maradtunk mintegy háromnegyed óráig, amíg a balszárnyunkon, ahol egy üteg elől állást foglalt, az ágyútűz meg nem kezdődött. Ekkor az ellenség a mi jobbszárnyunkat 3 üteggel azonnal lőni kezdte, amelyet a mi oldalunkról csak egy,

⁹ A II. magyar hadtest február eleji tevékenységére és február 2-ai hadrendjére lásd *Hermann* 2015. 235–236., 259–260. o.; február 9-ei rajtaütésre lásd *Matolai* 1883. 58–59. o., ahol tévesen a cs. kir. I. (János főherceg) dragonyosokat említi, ill. Komlóssy Lajos őrnagy visszaemlékezését a *Kaposvári* 1975. I. 105–106. o. (Utóbbi az elfogottak létszámát tévesen 37 főre teszi.) A „portyászcapatra” lásd a február 2-ai hadrendet, Kompérra és Spányikra *Bona* 2008–2009. I. 571. és II. 356. o.; Matolai Etele századosra *Bona* 2008–2009. II. 74–75. o., Komlóssyra *Bona* 2015. I. 368. o. A cs. kir. oldalra lásd Gramont február 9-én délelőtt, ill. aznap délután 2 órakor kelt, Hartliebnek írott jelentéseit és *Dedekind* 1879. 762. o.

¹⁰ Az ezred februári mindennapjaira és a csapatmozgásokra lásd *Dedekind* 1879. 480–481. o.; A Cibakháza körüli harcokra és a szolnoki helyőrség felváltására összefoglalóan lásd *Kemény* 2018. 322. o.

¹¹ Karger vezérőrnagy.

¹² Félszázadával.

a vasútvonalnál a mi jobbszárnyunkon felállított 12 fontos [ütegehez tartozó] tarack¹³ tudott viszonzni. Emiatt rendezetten és egy század által fedezve visszavonultunk a vasúti töltésen keresztül, amelyen csak négyes sorokban tudtunk átkelni.

A vasúton való átvonulás után megérkezett az alezredesi osztály 3 készenléti szakasza, és mi a leghévesebb tüzérségi tűzben lassan, lépcsőzetesen vonultunk vissza, miközben a jobbszárnyunkra megérkezett a lovasütege.¹⁴ Az ellenség a lövegeivel együtt hevesen tört előre, és az ezred ismét kénytelen volt a leghévesebb tüzérségi tűzben a saját ütegeket fedezve, lépcsőzetesen visszavonulni a kápolna¹⁵ mögé.

Itt báró Dobrzensky őrnagy egy századdal azt a feladatot kapta, hogy a külső bal-szárnyunkon, ahol két 12 fontos löveg, és egy fél horvát gyalogütege¹⁶ volt, azokat addig fedezze, amíg a gyalogság teljes egészében ki nem vonul a helyséből.¹⁷ Ebben a pillanatban a mi összes lövegünk együtt volt,¹⁸ és heves tüzet nyitott a kápolnánál a felvonuló ellenséges ütegekre, amely addig tartott, amíg a tüzérség ki nem fogyott a lőszerből; ekkor a Zagyva¹⁹ mentén éppen átkelésben lévő gyalogsághoz vonult vissza.

Mivel a mi jobbszárnyunkon, ahol az őrnagyí teljesen egyedül, lövegek nélkül állt, erős ellenséges (körülbelül 6–8 osztály huszárból és ulánusból álló) lovasoszlopok fenyegettek azzal, hogy a mi utolsó visszavonulási vonalunkat a Zagyva mentén elvágják, ezért az alezredesi osztályt összevonva a már nagyjából ezer lépésnyire, vágóban előre nyomuló ellenség elé mentünk. Ebben a pillanatban az ellenséges jobbszárnyra egy üteg érkezett, amely az ezredet heves kartácstűz alá vette, miközben a mi szárnyunkat lövegek már nem támogatták.

A támadást Regelsberg alezredes vezette, az osztályok zártan és a nagy ellenséges túlerő ellenére bátran rohmoztak. Ám az őrnagyí osztály jobb [recte: a bal] szárnyát az ellenség teljesen átkarolta; a túlerő olyan nagy, és a Zagyva a hátrálásnál pedig annyira közel volt, hogy semmi más egyéb nem maradt, mint ezen folyó mentén egyenként átjutni. E közben minden egyes [személy] a legvitézesebben védekezett, ám ez alkalommal az ellenség sok embert lekaszáolt. Az ezredet az ellenség hosszú ideig hevesen üldözte, így bár néhány szakaszt már korábban is sikerült összegyűjteni, az egész ezredet csak Abonynál. Az ütközet alatt Regelsberg alezredes úr, Landgraf és Saharek századosok sebesülten az ellenség kezébe kerültek, Schmidt százados és Thomsdorf főhadnagy (utóbbi sebesülten) csak a Zagyván keresztül jutva tudtak megmenekülni. Maltzahn főhadnagy²⁰ (sebesülten)

¹³ Itt valójában nem a cs. kir. 1. 12 fontos félütege hosszúcsövű hétfontos tarackja, hanem a cs. kir. 5. gyalogütege egyik rövidcsövű hétfontos tarackja foglalt állást. Erre lásd *Kemény* 2018. 328. o.

¹⁴ A cs. kir. 1. lovasütegről van szó. Erre lásd *Kemény* 2018. 331. o.

¹⁵ A Szent Anna (vagy Partos) kápolnáról van szó. *Kemény* 2018. 331. o.

¹⁶ A cs. kir. 5. gyalogütege feléről van szó, amelyet a cs. kir. 2. (ottocsácsi) határezred támogató ütegeiből szerveztek meg. Pozíciójára lásd *Kemény* 2018. 331. o.

¹⁷ Szolnokból.

¹⁸ Ekkor összesen 12 cs. kir. löveg volt itt; 3 löveg a városban küzdő csapatokat támogatta. *Kemény* 2018. 332–333. o.

¹⁹ A cs. kir. jelentésekben a Szolnoktól északra lévő vízfolyást tévesen a Zagyva folyóval, vagy annak egy patakjával („Zagyva-Bach”) azonosítják. Valójában itt a város sűrűn lakott területeit övező belvízlevezető árokról („Büge”), illetve az attól észak–északnyugatra lévő mocsaras területéről („Tófenék”), valamint vízfolyásairól együttesen van szó. *Kemény* 2018. 327. o.

²⁰ Maltzahn az ütközet idején valószínűleg még csak alhadnagy volt. Erre lásd a cs. kir. I. hadtest Budán, 1849. március 22-én a szolnoki ütközetről készült veszteségi jelentését. KA AFA Karton 1826. HA. u. W-G. 1849-3-44d. és *Dedekind* 1879. 485. o.

csak utóbb érkezett meg szerencsésen. [A veszteség] 59 emberre és 69 lóra megy; ezek legnagyobb része az ágyútűzben veszett oda. A tisztai poggyász egy nagyobb részét sikerült megmenteni, ám az ezredpénztár, a tábori kovácsműhely, illetve egy poggyászkocsi, amelyen az összes iratok és könyvek voltak, valamint minden más poggyász odaveszett, mivel a Tábornok úr a malomhoz rendelte azokat, ám ott a Zagyván átvezető hidat²¹ már felszedték, ezért vissza kellett fordulniuk.

Igen sok legénységi állományú katona kitüntette magát; róluk egy újabb jelentést fogok benyújtani.”²²

Ahogy a fenti jelentésből is leszűrhető, a második szolnoki ütközetben a cs. kir. Karger-dandár csapatai súlyos vereséget szenvedtek Damjanich János vezérőrnagy 8. (bánáti), és gróf Vécsey Károly vezérőrnagy 6. (bácskai) hadosztályaitól, illetve az I. magyar hadtest Bátor-Sulcz Bódog őrnagy vezette dandárától, amelyek együtt nagyjából háromszoros erőfölényben voltak vele szemben. A cs. kir. fél a teljes katasztrófát csak úgy tudta elkerülni, hogy (ha késve is) az Abonyból beérkező cs. kir. Ottinger-lovasdandár magára vonta a magyarok figyelmét, így Karger végül vissza tudott vonulni.²³

Nem mintha a cs. kir. 3. dragonyosezreden bármi is múlt volna. Karger mind március 5-ei, mind pedig március 6-ai jelentéseiben kiemelte az ezred teljesítményét. Az igazsághoz persze hozzátartozik, hogy a Kápolnánál vívott döntő összecsapásban a Regelsberg alezredes és Hartelmüller őrnagy vezette alezredesi osztály a Władislaw Poniński százados irányította 1. lengyel ulánusezred 1. századával, 2. (Hannover) huszárezred alezredesi osztályának egyik (valószínűleg a 2.) Mukits Aurél alkapitány vezette századával, illetve a 3. (Ferdinánd) huszárezred 2. őrnagy 1. századának Melczer János főhadnagy vezette (talán a 2.) szárnyával szemben maradt alul; noha előtte már sokat szenvedett a Wenzel Freudenreich százados vezette 8. magyar lovasüteget. A Prokop Dobrzonsky őrnagy vezette őrnagy 1. osztályát pedig a 2. (Hannover) huszárezred Teodor Rudzinsky kapitány vezette 1. őrnagy 1. osztályának, illetve az 1. magyar lovasüteget Schiedebaum Vince hadnagy irányította félütegeinek a példás együttműködése szórta szét. A vereség következtében a dragonyosokra bízott, a jelentésben említett cs. kir. ütegek sem úszták meg komoly veszteségek nélkül: az Arthur Bylandt-Rheidt főhadnagy vezette cs. kir. 1. lovasüteget állományának kétharmadát, illetve három lövegét, öt lőszerkocsiját, és két szerkocsiját vesztette el; míg a Philipp Sirowatka hadnagy irányította cs. kir. 5. gyalogüteget, illetve a Jacob Bronn alhadnagy vezette cs. kir. 1. 12 fontos félüteget itt lévő részei összesen öt lőszerkocsit vesztettek számos kezelővel együtt, ráadásul Bronn alhadnagy is elesett. A veszteség még ennél is nagyobb lehetett volna, ha az őrnagy 2. század parancsnokának, Maximilian Saharek századosnak nem sikerül egy szakasz dragonyost összegyűjtenie, és egy vakmerő ellentámadással három löveget és három (vagy 2) lőszerkocsit kimentenie a huszárok kezéből.²⁴

²¹ Ez esetben az „igazi” Zagyva folyón átvezető malomzugi hídról van szó. Erre lásd *Kemény* 2018. 336. o.

²² Az ütközetjelentésre lásd KA AFA Karton 1956. I. AK. u. J. 1849-3-41a.

²³ Az ütközetre összefoglalóan lásd *Kemény* 2018. 321–349. o.; Damjanichra, Vécseyre és Bátor-Sulczra *Bona* 2015. I. 114–115., 145–146. és 180. o. (Noha Bátor-Sulcz dandára az ellenséggel végül közvetlen harc-érintkezésbe nem került, de az összecsapás kezdetére beérkezve tartalékként alkalmazva lett.)

²⁴ Karger március 5-ei és 6-ai, a cs. kir. I. hadtest parancsnokságának írott jelentéseire lásd KA AFA Karton 1956. I. AK. u. J. 1849-3-ad 24., 24. (Utóbbi közli: Von der Revolution 256–258. o.) A fenti lovassági ütközet résztvevőire, a bevetett erőkre, és a cs. kir. tüzérség veszteségeire összefoglalóan lásd *Kemény* 2018. 333–335. o.; Freudenreichra, Ponińskire, Mukitsra, Rudzinskyre lásd *Bona* 2015. I. 273. o. és II. 475–476., 434., 498–499. o.;

Az ezred tiszti és legénységi állományának veszteségei egyaránt súlyosak voltak. Az alakulatot az ütközetben vezető Regelsberg alezredes a roham során egy pisztolylövéstől jobb szemét elvesztette, majd több fejevágástól súlyosan megsebesülve esett fogságba. Két hónapig élet és halál között lebegett, és csak a világosi (szőlősi) fegyverletétel után szabadult. Hasonlóképpen csak a fegyverletétel után nyerte vissza szabadságát egyik századparancsnoka, Richard Ritter von Landgraf kapitány, akinek a lovát kilőtték, majd maga is egy lövéstől a combján megsebesülve esett hadifogságba. Saharek százados is megfizetett túlzott bátorságáért: a sikeres ellenlökés utáni visszavonulás során már túljutott a mocsaras vizesárkon, amikor észrevett a túloldalon egy visszamaradt beteg cs. kir. határőr tisztet, akit a magyarok szorongattak. Visszafordult érte egyedül, de a huszárok őt is körbezárták, és végül 17 sebből vérezve került fogságba. Súlyos sebesülése miatt Szolnok kiürítésekor a magyar fél hátrahagyta, de hiába került a cs. kir. pesti hadikórházba, mert március 21-én behalt sérüléseibe. Súlyosan megsebesült Friedrich von Thomsdorf főhadnagy is egy fejevágástól, lova pedig a vizesárokba veszett; végül a cs. kir. 3. (Károly főherceg) soryalozzred 3. zászlóaljának egy csoportja mentette ki. Friedrich von Maltzahn alhadnagy súlyos sebet kapott, míg Ernst Spiller és Josef Mutina alhadnagyok csak könnyebben sebesültek meg. Az alig pár napja alhadnaggyá előléptetett Josef Hinck egy ágyúgolyótól találva hősi halált halt. Az ezredtörzsből fogságba esett Johann Böhm főorvos, Franz Miskowsky ezredkáplán és Franz Wirsich törzsfoglár. Velük együtt az ezred ütközetben részt vett négy századának tényleges vesztesége (halottak, sebesültek és foglyok) valószínűleg 79 fő (ebből 8 tiszti és 3 törzsegyén), illetve 69 ló volt. Az ezredet ért teljes anyagi kár értéke nem ismeretes, ám egyedül az ezredpénztárban (3 egyéni letétet leszámítva) 5118 forint 17 krajcár veszett oda, míg a tiszti poggyászt ért összveszteséget utóbb 6702 forint 23 4/8 krajcárra tették.²⁵

Az ezred kitartását és hősiességét bizonyítandó Hartelmüller őrnagy március 13-án ígéretéhez híven benyújtotta kitüntetési felterjesztését, amelyben az altiszti és legénységi állományból összesen 46 főt javasolt valamilyen elismerésre. Ezt egy vesztes ütközet és az ezred szétszóródása után a cs. kir. I. hadtest parancsnoksága, illetve a hadsereg-főparancsnokság kicsit soknak találta, így végül 1850-ig bezárólag közülük összesen 9 személy kapott vitézségi kitüntetést a szolnoki ütközetben nyújtott teljesítményéért. Ők a következők:

Legénységi Vitézségi Érem, ezüst fokozat I. osztály

Jakob Dokaupil tizedes (őrnagyi 2. század): az őrnagyi osztály zászlójának megmenetéséért; Johann Noss zászlótartó (ő. 2. sz.): a poggyász- és lőszerkocsik egy részének megmentésében való részvételért; Anton Karpis közlegény (ő. 2. sz.): Sirowatka hadnagy

Melczerre *Bona* 2008–2009. II. 90. o.; Schiedebaumra *Bona* 1998–1999. III. 105. o.; A cs. kir. veszteségekre lásd még a cs. kir. I. hadtest Budán, 1849. március 22-én a szolnoki ütközetről készült veszteségi jelentését és mellékleteit. KA AFA Karton 1826. HA. u. W-G. 1849-3-44d-e.; Saharek akciójára lásd Hartelmüller őrnagy 1849. március 13-án, Kecskeméten készült kitüntetési felterjesztését: KA AFA Karton 1956. I. AK. u. J. 1849-3-41b.

²⁵ Az ezred tiszti és legénységi veszteségeire lásd *Dedekind* 1879. 483–485. o. és a március 22-i veszteségi kimutatást. (Utóbbiban csak 5 tiszti és 68 legénységi állományú szerepel, ami valószínűleg annak köszönhető, hogy a sérültek közül a március második felére felgyógyultakat, ill. a közben a magyar fél által elengedett törzsegyéneket már nem számolták bele a veszteségbe.) Az anyagi károokra lásd az ezred március 14-én Kecskeméten kelt felterjesztését az ezredpénztár, ill. augusztus 14-én Titelben kelt felterjesztését a tiszti poggyászra vonatkozóan: HL GC 1849. R. 4185. és HL GC 1849. U. IV/1e. (349.)

ütegparancsnok megmentéséért; Franz Mistak közlegény (ő. 1. sz.): az őrnagyi osztály zászlója megmentésében való részvételért.

Legénységi Vitézségi Érem, ezüst fokozat II. osztály

Josef Forster és Andreas Gaydek tizedesek (alezredesi 2. század?): Bylandt főhadnagy, ütegparancsnok megmentéséért; Johann Walk tizedes (alez. 2. sz.), lova lelövése után a saját gyalogsága soraiban harcolt tovább, azokat buzdította; Ferdinand Wodiczka örvezető (ő. 2. sz.): amikor az ellenséges huszárok Karger vezérőrnagyot kíséretével együtt körbevétték, társai élén kimentette őket a bekerítésből; Semko Rodzio közlegény (ő. 2. sz.): Saharek századossal együtt részt vett a 3 löveg kimentésében, és itt kitűnt vitézségével.²⁶

A cs. kir. parancsnokságok neheztelése érthető volt: az ezred a szolnoki ütközetben valóban felbomlott, és képtelen volt fedezni a Karger-dandár visszavonulását. Március 5-én este az abonyi táborban az eredetileg reggel Szolnoknál harcba induló körülbelül 420 fős állományból mindössze 138 főt sikerült csak összeszedni; a többiek a következő napokban érkeztek be. A szétszóródásra jellemző, hogy az egyik századparancsnok, Friedrich Schmidt kapitány többnapig bolyongás után csak egy paraszt jószívűségének köszönhetően talált vissza az ezredhez; míg a szintén eltévedt Wilhelm Przhioda főhadnagy majdnem egy huszárjárőr fogságába került, amikor egy felbukkanó cs. kir. vadászjárőr megmentette. Március 6-án délután még mindig hiányzott 100 fő és 92 ló. Így alighanem érthető, hogy a csapatok rendezését helyben irányító Hartlieb altábornagy indokoltan érezte a korábban Gramont vezérőrnagy által az ezred tisztikarának felkészültségét kritizáló észrevételeit. Noha aznap este a cs. kir. Zeisberg-dandárral együtt megérkezett a 3. dragonyosezred ezredesi osztálya is Abonyba, Hartlieb mégsem az ezred törzstisztjei közül választott új parancsnokot, hanem valószínűleg még 6-án saját hatáskörben a cs. kir. 6. (Wallmoden) vértesezred addig kiváló teljesítményt nyújtó alezredesét, gróf Leopold Sternberget nevezte ki az alakulat élére ezredessé, akit aztán március 16-án hivatalosan is megerősítettek a posztján. Az új alezredes a rangidősségnek megfelelően Hartelmüller őrnagy lett.²⁷

Sternberg ezredes március 7-én máris lenyelhette a keserű pirulát: újdonsült ezredparancsnokként ő vehette át Damjanich vezérőrnagy parlamentiétől az általa küldött nagylelkű küldeményt. A magyar tábornok ugyanis a dragonyosezred elfogott pénztárából az ott található, azonosítható három magánletétet (Friedrich von Holtzer százados 170, Ernst Spiller alhadnagy 150, illetve Sebastian Pietrowsky tizedes 160 forintját) visszaküldte Abonyba a nevezetteknek. Ez a gesztus a fenti 3 személy hangulatát ugyan biztosan javította, de az ezred letargikus morálján aligha változtatott. Sternberg március 8. és 10. között ideiglenesen a még 6-án lemondott Karger helyett a dandárparancsnokságot is betöltötte, de aztán teljes erővel az ezred újjászervezésének szentelte magát.

²⁶ A március 13-ai kitüntetési javaslatra és a végül tényleg kitüntetettekre lásd az előbbi felterjesztést, ill. az ezredparancsnokság 1850. augusztus 10-én a cs. kir. zágrábi főhadparancsnokságnak helyben írott jelentését. KA AFA Karton 1956. I. AK. u. J. 1849-3-41b., KA BA ABA 1848-1849. Karton 49. Nr. 33.; ezekre még összefoglalóan lásd *Dedekind* 1879. 485. o. (Aligha véletlen, hogy a 9 kitüntetett személyből 5 az őrnagyi 2. századhoz tartozott. Ez Saharek százados vezetésével csak február 23-án vonult be Szolnokra, így a legpihenetebnek számított. Ami a tisztikart illeti: közülük tudomásunk szerint senki sem kapott kitüntetést.)

²⁷ Az ezred szétszóródására, és az Abonyba beszállingózó dragonyosokra lásd Hartlieb március 6-án hajnali 2 órakor írt jelentését a cs. kir. I. hadtest parancsnokságának. KA AFA Karton 1956. I. AK. u. J. 1849-3-21d., ill. Karger március 6-ai idézett jelentését, valamint *Dedekind* 1879. 485. o.; A cs. kir. Zeisberg dandár beérkezésére és Sternberg, valamint Hartelmüller hivatalos kinevezésére lásd *Dedekind* 1879. 485–486. o.

Az alakulat az új, március 10-ei hadrend szerint a cs. kir. Ottinger-lovashadosztály 2., Sternberg ezredes által vezetett dandárába került. Mivel a magyar csapatok közben kiürítették Szolnokot, a cs. kir. I. hadtest csapatai a hónap második felét nyugalomban tölthették Cegléd–Nagykörös–Kecskemét körzetében, ami kifejezetten jót tett a cs. kir. 3. dragonyosezrednek, amelynek a fegyelme és harckészsége is megszilárdult.²⁸

Az már más kérdés, hogy az április elején meginduló tavaszi hadjáratban az ezrednek így sem sok babér termett. A közben északra vonuló cs. kir. I. hadtest alakulatai először 1849. április 4-én Tápióbicskénél csaptak össze a magyar haderővel. A cs. kir. 3. dragonyosezred 4 századdal vett részt az ütközetben, amely jól indult, és a cs. kir. Rastic-dandár gyalogságán kívül a dragonyosoknak is komoly szerepe volt abban, hogy a magyar csapatokat először sikerült visszaszorítani. A magyar erősítések beérkezése után azonban az ezred csak a visszavonulást fedezhette. Április 6-án Isaszegnél az ezred két osztálya a cs. kir. centrumban leginkább a saját ütegek fedezésénél, illetve ismét csak a visszavonulás biztosításánál vitézkedhetett. Az ezután Pestre beszoruló cs. kir. fősergerek részeként a cs. kir. 3. dragonyosezred csak az április 13-ai Rákoskeresztúr felé végrehajtott felderítésben, illetve 20-án egy szakasszal az előbbi helység irányában megkísérelt szénagyűjtésben vett részt csekély sikerrel, többnyire ugyanis tartalékban volt. A cs. kir. hadvezetés végül rákényszerült a magyar főváros feladására, a cs. kir. I. hadtest csapatait ugyanakkor nem nyugatra, hanem délre indította, a szerb felkelők megsegítésére. Így április 23-án a hadtesttel együtt a cs. kir. 3. dragonyosezred is elhagyta Budát, illetve a neki nem sok dicsőséget hozó magyarországi főhadszínteret. Az ezred létszáma ekkor (a közben beérkező újoncpótlás ellenére) csak 603 fő és 619 ló volt.²⁹

A hadszíntérváltás azonban szemlátomást meghozta az ezred szerencsésjét. Délvidéken az 1849. június 7-ei győztes kátyi ütközetben a cs. kir. 3. dragonyosezred 4 századát Sternberg ezredes vezetésével a centrumban vetették be, és döntő szerepük volt abban, hogy a magyar visszavonulást fedező 8. honvédszászlóalj, illetve a 62. (Turszky) sorgyalozezred 2. zászlóalját sikerült végül szétverni, és azoknak jelentős veszteséget okozni. A július 14-én vívott kishegyesi vesztes ütközetben pedig Sternberg a 3. dragonyosezred két osztálya élén egy lovasüteg segítségével előbb visszaverte a Feketehegy felől támadó két magyar huszárosztály támadását, megmentve ezzel a löszertartalékot, majd megakadályozta, hogy a magyar csapatok jobbról átkarolják a hátráló cs. kir. hadtest csapatait, és elvágják a visszavonulás útját. Az ezred még részt vett a június 25-i óbencei, a július 19-i vilovai, illetve a július 23-i mosorini ütközetekben, de tevékenysége ezekben jobbára csak az ütegek fedezésére korlátozódott. Mindenesetre a szabadságharc végére az ezred 13 tisztje kapott valamilyen (Lipót Rend lovagkeresztje, Vaskorona Rend III. osztálya, Katonai Érdemkereszt) kitüntetését, míg az altisztai és legénységi állomány összesen 57 vitézségi érmet gyűjtött: 3 arany, 22 I. osztályú ezüst, illetve 32 II. osztályú ezüst elosztásban. Maga Sternberg pedig a Katonai Érdemkeresztben kívül a fenti két fegyvertényé-

²⁸ Damjanich március 7-i küldeményére és Sternberg általi átvételére lásd KA AFA Karton 1956. I. AK. u. J. 1849-3-ad 27. Sternberg dandárparancsnoki posztjára és a március 10-ei hadrendre lásd Hartlieb Abonyban, 1849. március 8-án kiadott hadosztályparancsait: KA AFA 170. fasc. Brigade unter FML Jellačić. 1849-3-3. és 4.; A cs. kir. I. hadtest Cegléden, 1849. március 10-én kiadott új hadrendjére lásd KA AFA Karton 1864. I. Korps unter Jellačić. 1849-3-ad 32. Az ezred mindennapjaira lásd még *Dedekind* 1879. 486–487. o.

²⁹ Az ezred áprilisi tevékenységére összefoglalóan lásd *Dedekind* 1879. 487–493. o.; Az április 23-ai létszámról lásd a cs. kir. I. hadtest hadrendjét. KA AFA Karton 1930. Südarmee unter Jellačić. 1849-4-23.

ért 1850. március 26-án megkapta a Katonai Mária Terézia Rend lovagkeresztjét és cs. kir. kamarás, október 22-én pedig vezérőrnagy lett. Így elmondható hát, hogy az egység visszatalált a dicsőség útjára, valószínűleg ezredtulajdonosa legnagyobb meglepetésére.³⁰

Am egy „oldalvágást” még tartogatott a sors a jeles alakulatnak. 1843-ban ugyanis, mint háziezred, három (kék, vörös, és sárga) színű, ezüsttel himzett, aranyszálakkal és gyöngyökkel díszített selyem zászlószalagot kapott a trónörökös család tagjaitól (Ferenc Károly főherceg, Zsófia főhercegnő és Ferenc József) az alakulat az ezredzászlóra, amelyet egy díszes, nagyértékű faládikóban az ezredpénztárban őriztek lakat alatt. Am ez március 5-én Szolnoknál a magyar csapatok kezére került. A zászlószalagokat aztán Damjanich győzelme jeléül beküldte az Országos Honvédelmi Bizottmánynak, ahonnan aztán az Országos Főhadparancsnokság vezetőjéhez, Kiss Ernő altábornagyhoz kerültek. A szabadságharc leverése után Sternberg ezredes még 1849. augusztus 19-én, Parácon kelt megkeresésére a cs. kir. aradi rendkívüli hadbíróóság nyomozást indított a zászlószalagok előkerítésére, de Kiss lefoglalt holmijai között csak két, a keresett díszjelekre hasonlító, kissé viseletes szalagot találtak. Ezeket eljuttatták a cs. kir. óbudai ruhabizottmányhoz, amely aztán október 13-án értesítette az ezredet, hogy a szalagok átvehetőek. Hogy aztán mit szolt Sternberg a talált darabokhoz, illetve kért e „legkegyelmesebben” pótlást az ezred által elvesztett szalag helyébe Őfelségétől, vagy az uralkodói családtól, arról már nem szól a fáma...³¹

³⁰ Az ezred délvidéki tevékenységére összefoglalóan lásd *Dedekind* 1879. 494–510. o., ill. Kátyra és Kis-hegyesre még *Olchváry* 1901. 196–198., 213–224. o.; Az ezred tisztikarának és legénységének kintüntetéseiére lásd *Wrede* 1898–1903. III/1. B. 206–207. o. Sternberg kintüntetéseiére és előléptetésére lásd még rövid életrajzát *Hermann – Kucza* 2002. 218. o. (A kintüntetések gyűjtőgyűjtésében a cs. kir. 3. dragonyosezrednek valószínűleg az „uralkodói kegy” is besegített, mivel a nagyjából hasonló terjedelmű időszakban végig egyenletesen kiváló harctéri teljesítményt nyújtó cs. kir. 6. (Wallmoden) vértesezrednek összesen 16 tisztje kapott valamilyen kintüntetést (Katonai Mária Terézia Rend nélkül); altiszti és legénységi állományának pedig csak 64 vitézségi érmet (3 arany, 18 I. oszt. ezüst, 43 II. oszt. ezüst) sikerült „összeszorgoskodnia”. Utóbbira lásd *Wrede* 1898–1903. III/1. B. 162–163. o.

³¹ A zászlószalagokra és zsákmányolásukra lásd Büttner Emilnek, a 9. honvédszászlóalj örvezetőjének 1849. március 7-én anyjához írott levelét. Közli: *Kaposvári* 1975. I. 99–100. o. Szerinte maga a tároló szekrény 5000, a zászlószalag (csak egyet említ) 30000 forintot ért. Damjanich általi beküldésükre lásd *Közlöny*, 1849. március 8., 47. sz. Sternberg ezredes 1849. augusztus 19-én kelt megkeresésére, és a cs. kir. óbudai Ruhabizottmány október 13-án kelt válaszára, ill. a mellékletre lásd HL KG zu Arad. 113/24. 2/279. 4c-e.; Kiss Ernőre lásd még *Bona* 2015. 125–126. o.; Az ezredtörténetben egy szó sem esik erről a súlyos presztízvesztésnek számító eseményről. Erre lásd *Dedekind* 1879. 481–485. o.

BIBLIOGRÁFIA

- Bona* 1998–1999. *Bona Gábor*: Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban. I–III. k. Budapest, 1998–1999.
- Bona* 2008–2009. *Bona Gábor*: Századosok az 1848/49. évi szabadságharcban. I–II. k. Budapest, 2008–2009.
- Bona* 2015. *Bona Gábor*: Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban. (Negyedik, bővített kiadás.) I–II. k. Miskolc, 2015.
- Dedekind* 1879. *Dedekind, Franz*: Geschichte des K. k. Kaiser Franz Joseph I. Dragoner-Regimentes Nr. 11. Wien, 1879. (1849-ben cs. kir. 3. dragonyosezred)
- Hermann* 2008. *Hermann Róbert*: A Drávától Schwechatig. Az 1848. őszi hadi események a Dunántúlon és a Felvidéken. In: *Hermann Róbert*: A Drávától a Lajtáig. Tanulmányok az 1848. nyári és őszi dunántúli hadi események történetéhez. Budapest, 2008.
- Hermann* 2015. *Hermann Róbert*: A honvesztéstől a honmentésig. Perczel Mór téli hadjárata, 1848. december 14.–1849. január 27. (48as Könyvtár.) Budapest, 2015.
- Hermann – Kucza* 2002. *Hermann Róbert – Kucza Péter*: 1848–1849. Szabadságharc a Tápióvidéken. A tápióbicskei ütközet. Nagykáta, 2002.
- Kaposvári* 1975. *Kaposvári Gyula*: Szolnok város története. I–II. k. Szolnok, 1975.
- Kemény* 2018. *Kemény Krisztián*: A második szolnoki ütközet. (1849. március 5.) *Hadtörténelmi Közlemények*, 131. (2018) 2. sz. 321–349. o.
- Matolai* 1883. *Matolai Etele*: Visszaemlékezéseim honvéd életemre. Függelékül Lázár Vilmos aradi várfogságban írt emlékirata. Sátoraljaújhely, 1883.
- Olchváry* 1901. *Olchváry Ödön*: A magyar függetlenségi harc 1848–1849-ben a Délvidéken. Budapest, 1901.
- Urbán* 1999. Gróf Batthyány Lajos miniszterelnöki, hadügyi és nemzetőri iratai. I–II. k. Szerk. *Urbán Aladár*. Budapest, 1999.
- Von der Revolution *Von der Revolution zur Reaktion. Quellen zur Militärgeschichte der ungarischen Revolution 1848–49*. Bearb. von *Róbert Hermann, Thomas Kleťečka, Elisabeth Gmoser und Ferenc Lenkefi*. Hrsg. von *Christoph Tepperberg* und *Jolán Szijj* mit Unterstützung der Aktion Österreich-Ungarn. Budapest–Wien, 2005.
- Wrede* 1898–1903. *Wrede, Alphons von*: Geschichte des K. u. k. Wehrmacht. I–V. Wien, 1898–1903.

RÖVIDÍTÉSEK

I. Ak. u. J.	I. Armeekorps unter Jellačić
BA ABA 1848-1849.	Belohnungs–Anträge. Alte Belohnungs–Anträge 1848–1849.
HA. u. W-G.	Hauptarmee unter Windisch-Grätz
HL 1848–49.	HM HIM Hadtörténelmi Levéltár. VII. 203. Az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc iratai
GC 1849. R.	I. 2. General Commando in Ofen. A cs. kir. budai főhadparancsnokság iratai. Gazdasági szekció
GC 1849. U.	I. 2. General Commando in Ofen. A cs. kir. budai főhadparancsnokság iratai. A Hadikárokat felszámoló bizottság iratai
KG zu Arad.	IV. 3. Az aradi cs. kir. rendkívüli hadbírórság iratai.
KA AFA	Kriegsarchiv, Wien, Alte Feldakten

Krisztián Kemény

THE “ADVERSITIES” OF HIS MAJESTIES DRAGOON REGIMENT IN THE MAIN BATTLEFIELD OF HUNGARY IN 1848–1849. MAINLY FOCUSING ON THE BATTLE OF 5TH MARCH 1849, SZOLNOK

(Abstract)

In the middle of the 19th century the Royal and Imperial (Minutillo) Dragoon Regiment III established on 20 December 1688 was one of the most tarnished and elegant military units of the Austro-Hungarian Royal and Imperial Army. The majority of its members were of Czech, Moravian and Silesian descents, and they wore standard cavalry helmets, white cloaks with dark-red cuffs and revers and white buttons, and light-blue pantaloons. However, this regiment was also honoured very much when the rank of regiment ownership was granted by Emperor Ferdinand I to the firstborn son of the heir apparent to the throne Archduke Francis Charles, the young hope of the Habsburg House, Archduke Francis Joseph on 4 August 1848. The name of the military unit was officially changed to Royal and Imperial (Francis Joseph) Dragoon Regiment, and the archducal family supposedly expressed their hope that in the next war the regiment would reap laurels on the battlefield, in accordance with the expectations of the young regiment owner. However, all of this occurred in a very different way in 1848–1849. The research paper outlines the fights of the military unit already named Royal and Imperial (Francis Joseph) Dragoon Regiment III in the main battlefield of Hungary, highlighting the battle of 5th March 1849, Szolnok, where the unit, despite all of the bravery of its soldiers, suffered their most serious financial, personal losses, and certainly loss of prestige during the whole war.

Krisztián Kemény

DAS „SCHWERE SCHICKSAL“ DES DRAGONERREGIMENTS SEINER MAJESTÄT
AUF DEM HAUPTKRIEGSSCHAUPLATZ IN UNGARN IN DEN JAHREN 1849–1849 –
MIT BESONDEREM BLICK AUF DIE SCHLACHT BEI SZOLNOK (SOLLNOCK)
AM 5. MÄRZ 1849

(Resümee)

Mitte des 19. Jahrhunderts war eine der exquisitesten und elegantesten Verbände der k. k. Armee das k. k. Dragonerregiment Nr. 3 (Minutillo), das am 20. Dezember 1688 gegründet wurde, einen standardmäßigen Kavalleriehelm mit dunkelroter Manschette und Revers, einen weißen Mantel mit weißen Knöpfen und eine lichtblaue Hose trug, und das zumeist noch aus einer böhmischen, mährischen und schlesischen Mannschaft bestand. Aber auch für dieses Regiment war es eine besondere Auszeichnung, dass Kaiser Ferdinand I. am 4. August 1843 das Regiment in den Besitz der jungen Hoffnung der Habsburgerdynastie, des erstgeborenen Sohns von Erzherzog Franz Karl, Franz Joseph, gab. Der Name der Einheit änderte sich daraufhin auch offiziell in k. k. Dragonerregiment Nr. 3 (Kaiser Franz Joseph), und die Familie des Erzherzogs verlieh wahrscheinlich ihrer Hoffnung Ausdruck, dass das Regiment – den Erwartungen des jungen Regimentsinhabers entsprechend – im nächsten Krieg auf dem Schlachtfeld Ruhm erlangen würde. Doch in den Jahren 1848–1849 kam es doch ein wenig anders. Die Studie stellt die Kämpfe des bereits unter dem Namen k. k. Dragonerregiment Nr. 3 (Kaiser Franz Joseph) tätigen Verbands in Ungarn schematisch vor, insbesondere auf dem Hauptkriegsschauplatz, mit besonderem Blick auf die Schlacht bei Szolnok (Sollnock) am 5. März 1849, in der das Regiment trotz seiner Heldenhaftigkeit die schwersten Verluste in Bezug auf Mannschaft, Material und Prestige während des gesamten Krieges erleiden musste.

Krisztián Kemény

LES « VICISSITUDES » DU RÉGIMENT DE DRAGONS DE SA MAJESTÉ
SUR LE THÉÂTRE PRINCIPAL DES OPÉRATIONS DE HONGRIE EN 1848–1849
(EN PARTICULIER DANS LA BATAILLE DE SZOLNOK DU 5 MARS 1849)

(Résumé)

Au milieu du 19ème siècle, le 3e régiment de dragons (Minutillo) fut l'une des unités les plus prestigieuses et les plus élégantes de l'armée impériale-royale. La plupart des soldats de ce régiment créé le 20 décembre 1688 furent d'origine tchèque, morave et silésienne. Ils portaient un casque de cavalerie type, un pantalon bleu clair et une veste munie de boutons blancs, de manchettes et de revers rouge foncé. Néanmoins, lorsque l'empereur Ferdinand Ier a donné, le 4 août 1843, la propriété du régiment à François-Joseph, fils aîné de l'archiduc François-Charles et héritier du trône des Habsbourg, ce fut un grand honneur pour ce régiment qui prit alors le nom 3e régiment de dragons impérial-royal (François-Joseph). La famille archiducal devait alors exprimer son espoir que ce régiment s'illustrerait par ces actes dans la guerre suivante et satisferait aux attentes de son jeune propriétaire. Mais il en

fut autrement en 1848–1849. L'étude traite des batailles du 3e régiment de dragons impérial-royal (François-Joseph) en Hongrie, principalement sur le théâtre principal des opérations en 1848–1849. L'étude consacre une attention particulière à la bataille de Szolnok du 5 mars 1849 dans laquelle le régiment a subi, malgré toute sa vaillance, ses plus graves pertes en hommes et en matériels pendant la guerre, sans parler de la perte de prestige.

Кристиан Кемень

«СКИТАНИЕ» ДРАГУНСКОГО ПОЛКА ЕГО ВЕЛИЧЕСТВА НА ГЛАВНОМ
ТЕАТРЕ ВЕНГЕРСКИХ ВОЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ В 1848–1849 ГГ.
(С ОСОБЫМ ВНИМАНИЕМ К БИТВЕ ПРИ СОЛЬНОКЕ 5-ОГО МАРТА 1849 Г.)

(Резюме)

В середине XIX. века одним из самых старинных и элегантных подразделений императорской и королевской армии был 3-ий (Минутилло) драгунский полк, основанный 20-ого декабря 1688-ого года, состоящий в основном большинстве с рядовыми чешского, моравского и силезского происхождения, носящими стандартные кавалерийские шлемы, одетые в белые мундиры с белыми пуговицами и с темно-красными манжетами и лацканами и голубые панталоны. Но даже и для этого полка считалось особой честью, что император Фердинанд I. 4-ого августа 1843-его года передал в собственность полк первенцу сына эрцгерцога Франц Карла, наследнику престола, новой надежде Габсбургов Францу Иосифу I-ому. Название подразделения официально изменилось на 3-ий императорский и королевский (Франц Иосиф) драгунский полк; а семья эрцгерцога, вероятно, выразила свою надежду на то, что полк следуя ожиданиям собственника молодого полковника завоюет славу на поле битвы в следующей войне. Но все сложилось слегка иначе в 1848–1849-их гг. Исследование представляет схематично сражения – в основном ведущиеся на главном театре военных действий в Венгрии, уже действующего подразделения под названием 3-ий императорский и королевский драгунский полк (Император Франц Иосиф), с особым учетом битвы при г. Сольнок 5-ого марта 1849-ого года, в которой состав полка потерпел самые серьезные личные, материальные и престижные потери, которые он понёс в течение всей войны, несмотря на свою отвагу.